

Քրիստոնեական պայքար

ՄԱՅՐ ԱՌՈՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷՏՄԻԱՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՉԱԲԱՐԱԹԵՐԹ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ՄԱՅՐԱԳՈՒՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԷ ԵՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՋ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՏԳԱՄԸ

Ա Մ Ա Ն Ո Ր Ի, ՍՈՒՐԲ ԵՆԴՅԱՆ ԵՎ ԱՍՏՎԱԾՆԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Սիրելի ժողովուրդ հայոց.

Նոր Տարի է սեմին: Թերթում ենք դաս-
նության եւս մեկ էջ նոր հազարամյակի ա-
ռաջին 2001 թվականի էջը, որը ունեցիւ է
ու ունեցիւմի Գայասանում րիստոնեական
դեմակաւ կրոն հոշակման 1700-ամյակի
եւ Գայասանի ու Արցախի անկախութեան
սասնամյակի մեծախանգ խորհուրդներով:

Բարձրակի օրհնյալ Կամի հայցունով
բարի տարեցինք: Առավել աղոթք բար-
ձրացավ երկինք հայ հոգիներից: Աստու
խոյն առավել ու առավել լսելի եղավ մեր
ժողովրդին, եւ օրհնակեց ազգս հայոց: Խա-
ղաղութեան օրհնություն իջավ Գայասան
եւ Արցախ հայրենի մեր երկրին: Արդարու-
թեան շնորհիւ իջավ հայոց կյանքին: Ֆրանսի-
սու օրհնի ուժով դասադարձեց Գայոց Ցե-
ղապանությունը:

Փառք Բեգ Ասված, հաղազս ամենա-
յի Փառք Բեգ:

Քրիստոնեությունը Գայասանում դե-
մակաւ կրոն հոշակելու հայոց մեծ տար-
նաճաճ ճանաչողից իրեւ համաքրիստո-
նեական իրադարձություն: Գայասան ա-
յցելեցին ու մեր ժողովրդին իրենց հայրա-
կան տարածքներում մարդասեր եկեղեցու եւ
Կոստանդնուպոլսի Տիեզերական Պատրի-
արքաներ, Զոմի Արքայան Բախանայտե-
ք, իսկ եկեղեցիների հոգեւոր դեմքեր ու
բարձրաստիճան մեղակայություններ, բարե-
կամ դեմքությունների դասավարդան դասվի-
րակներ:

Գալստասկոր հայ հոգու նոր վկայու-
թյուններ եղան նորոգված ու նորակառույ
արքաներից՝ տարբեր երկրներում, բայց
մանավանդ հայրենի հողի վրա: Գայոց
Մեծ Դարձի լույսով հազարամյակ հայ մա-
նուկներ ու մեծեր տեսանք մեր Սուրբ Եկե-
ղեցու մկրտության դրոշմը եւ այսօր նոր
տարին դիմապարհ ենք իրենց հայ քրիստո-
նեաներ: Տասնյակ ձեռնարկայի հոգեւորա-
կաններ հովիվության իրենց գալազանն ա-
ռան 301 թվականի խորհուրդով սկսելով ի-
րենց պաշտամուրդները: Արեւելքի Գայոց
նի-Սիլիոն միասնակցությունը, միայն-
ցով ուժեղ լինելու վստահությամբ, որի քա-
նակն մարմնացում 1700-ամյակի Գալստա-
կան բաղադրամասը երեւանի Սուրբ Գրի-
գոր Լուսավորիչ Մայր Եկեղեցին է: որի լու-
սեղեն խորհուրդը 1700-ամյակի նորօր-
նյալ Արքայույն Սյուռնը:

Փառք Բեգ Ասված, հաղազս ամենա-
յի Փառք Բեգ:

Գոհունակությամբ այս գոյացումով ենք
հրաժեշտ 2001 թվականին: Գալս-
տան ենք, որ դարձանք ուրախությամբ ու
լավատեսությամբ, հոգեւոր լիցնով անցնող

տարին դառնալու է մեր կյանքի բարեօր-
նությունների ելակետ, խախտույն ու ներուժ:

Սիրելի ժողովուրդ հայոց ի Գայասան,
Արցախ եւ ի Սիլիոն:

Ամանորի խորախորհուրդ այս գիտեր ա-
մեն հայի հոգում վերստին աղոթք է ծա-
ղակված անցնող տարվա հուշերի, բայց
առավել եւս նոր Տարվա հույսի հետ:

Սիրելիներ, մենք խաչելությամբ չէ, որ
խաչակից ենք Քրիստոսին, այլ՝ Գարու-
թյամբ: Գայրեմական կյանքի դժվարու-
թյուններ, տեսական հոգսերից մեր տես-
նում ծանրացած վրդովմունքներ, օտարութեան
մեջ իրենց բարձրու-
թյունը փնտրող հարա-
գասների կարող են
հոգիներում, այլեւ ան-
վստահությունն ու ան-
հանգուրժողությունը
են այլ ինչ գործ չար,
չեն կարող խանգարել
կյանքի մեր լավատե-
սությունը, աստուծո
հայրենակերտումի մեր
կամքը, չեն կարող ազ-
գային իղձերի իրա-
գործման մեղիական
ճանադարին նախա-
քի շնորհիւ ինչեցին:

Քայքայի հեծնորդները
բազմաբնույթ վատու-
թյուններ են: Արդարու-
թեան վատություն չիստ-
նենք: Այս է դասգանդ
մեր հայրենի: Զեկն-
չենք եւ չգալանք: Գալ-
ստաստի մի լինենք
ինքներս մեզ: Պահենք
մեր ընթացքը հավա-
սարին քրիստոնեական մեր արժեքներին ու
հայրենյալ սրբություններին: Պահենք 88-
յան ազգաստեղծ, միաբան, արի ոգին,
2001 թվականի աղոթախոս հոգին, հույ-
սով, հավատով, սիրով գործաշույլ արարող
ու աշխատասեր հոգին: Սա է հայոց նկա-
րագիրը:

Այսօր իրենք առավել, որ ուխտավորի
ճանադարին ենք անցնում: Ուխտավորի ճա-
նադարին գործանում է անվիաս ու անա-
հանգ առաջ ընթանալու, անհարկին հա-
վասալու, անհարկին հրաշագործելու:
Ուխտավորի վստահությամբ քայլենք նոր
տարին: Ուխտավորի ճանադարին Տիրոջ
է հաջողությամբ: Գալստան, 2002 թվականը
դառնալու է ձեռնեւրումների ու հաղթա-
կանների տարի:

Շնորհավոր Ամանոր: Բարի երբ Տիր-
ջով, հաղաղությամբ եւ ժողովուրդների
բարեկամությամբ օրհնյալ 2002 նոր տարի:

«Դիր զիս իբրեւ կնիք ի տրի տու
եւ իբրեւ մզանի ի վերայ բազկի տո,
զի բուռն է ուն զմա տր»:

Երգ երգը 8 6

Սիրելի բարեպաշտ հավատացյալներ.

Հայաստանայն Առաքելական Եկեղեցին
այսօր իր սուրբ խորաններից ավետում է
մեզ Սուրբ Ծնունդը Քրիստոսի, արժարա-
ժայն զանգերի խնայողն զոգնելով ինչե-
նում մեծ Ավետար մարդկության փրկության
շնորհի:

Մարդկությունը 2000 տարի շարունակ
գարնացել ու հիացել է Փրկչի Ծնունդով:
Մարին անհասանելի եւ միայն հավատով

տ ե ս ա մ ե լ ի

Սուրբ Ծնունդն
խորհրդի աշ-
խարհակեցույց
ճշմարտությունը
չառերը թերա-
հավատություն
մեղքն են չա-
տերը հավատ-
քով ընդունել եւ
վկայել իրենց
կյանքով:

Հավատի աշ-
խարհակեցույց
առանձին ենք
Քրիստոսին աշ-
խարհակեցույց
միայնակ
վաճակ
Հայաստան. Ով
աստվածաբան
սուրբ ու ման-
կաբար մարտի
իր հայացքն է
հառել աշխար-
հին եւ «Եկաք յա-
ն իս» երգերն է կարող
մարդկությանը
Փառքը Դորաթին
Մամկան, եկեղեցի
իշխող
հիշատակների
օրհնաբանող
գործերը եւ մեզ
ու իսկիցների
հետ խոնարհիւյալ
փառաբա-
նում ենք «մեզ եւ
ձեզ մեծ տեղում
Քրիս-
տոս ծնալու եւ
յայտնեցալ»:

Մարտի խոնարհի
աշխարհակեցույց
մարդկության
մեզ Անթուրի
երկինք եւ երկ-
րի: Շարականագիր
«մեծ ու սրբանի»
է կրթող այս
խորհուրդը, որի
բովանդակությու-
նը Աստու
Մարդկայությունն
է. Աստու
աղ
իր արարածը
ունեցած Սիրո
Հայտնությունը:
«Զանգի, ինչպես
առաջալու է ասում,
ո՞վ
կարող է պահել
մեզ անախտ ու
անքիմ եւ
կանգնեցնել իր
փառքի առաջ
անխառն ցե-
ծությունը» (Հովտ. Լ. 24): Ո՞վ
կարող է մեղ-
քի մահացու
սատախեղ ազատել
մարդուն,
նորոգել մեղավոր
ու վիրավոր
հոգին եւ
բարձրացնել դեպի
իր նախաստեղծ
կատա-
րությունը, երբ ոչ
Նա: Ով արարեց
մեզ իր
պատկերով ու
մանությունը:

Եկալ Աստվածությունը, քայքայ մարդկանց
մեջ, ուսուցանեց, որախաղաղ Կամայի հար-
ամիքում, արտասվեց Դազարտիսի ազատու-
նեքի հետ, թշկեց, միայնաբեց ու հարություն
պարգեւեց: Աստվածային գործությամբ ու
մարդկային կատարելությամբ եկալ, հուժ-
րությամբ ըմպեց մարդկային մեղքի դատու-
թեան բաժակը, համեմ ատալ խաչելությունը
ու մենք «սերը նրանով ճանաչեցինք»:

Սեր, որ մշտապես իտյա է տաճում ու
հավատում, որ երկույտ չունի, քանզի չար
քան չի խորհում, անիրավության վրա չի ու-
րախանում: Սեր, որ վերադիմել է վերա-
փոխում է մարդկային հոգիներն ու ժամա-
նակների ընթացքը եւ հնչում է իրեն հորդոր
հավթական. «Դիր զիս իբրեւ կնիք ի տրի
քու եւ իբրեւ մզանի ի վերայ բազկի քո,
զի բուռն է քան զմա տր» (Երգ. երգը. 8, 6):

Սիրելի բարեպաշտ ժողովուրդ.

Սուրբ Ծնունդն խորախորհուրդ այս տա-
րին գոհաբանության մեր սուրբոր մատու-
ցում Աշխարհի Փրկչին, Ով Աստվածային
Սիրո շնորհները աստուծոն պարգեւեց է
մաւս մեր ժողովուրդին իր սուրբ ատարյալնե-
քի քարոզությամբ հաստատելով Հայոց Եկե-
ղեցին: Աստվածային անհասանելի Սիրո
շնորհ է Մայր Արարող հայոց այս Սուրբ Տա-
մար իր ատարելությամբ, որ համեմ է մեր
Հայրենիքի սրբուն, որտեղից այսօր Սուրբ
Ծնունդն Ավետար ենք հորմ մեր սիրելի
ժողովուրդին եւ Հայաստան, Արցախ եւ ի
Սիլիոն:

Այստեղ Արարողի դիմաց, ի տես Սուրբ
Գրիգոր Լուսավորչի իբրեւ Աստվածություն
հաստատեց Հայոց Քրիստոսին, որպեսզի Իջ-
ման Սուրբ Մեղանից համար հայ կյանքի
վրա տիրան Քրիստոսին իր սուրբ շնորհ
վերջ: Իջավ ոսկե մուրձի կնիքով որպեսզի
համազգային մեր քորձի խորհուրդը, որպե-
սե Սուրբ Եջմածմով հայապատի ժողովուրդը
մեր ու միապաշտ ման քրիստոնե մասնաճյուղ
ու աշխարհակալու: Իջավ «Դիր իմ իբրեւ
մեղքն ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով: Եւ որեցինք սիրո կնիքը մեր
սրտերին ու կապեցինք որպես թագաւան մեր
աշին: Առ Քրիստոս սերը 301 թվականին
ընտրույ դարձեց ազգիս հայոց, հավատով
ու իսկալ լարեց հայ կյանքը, նույնպեւ
կնիք քո սրտի վրա եւ իբրեւ մատանի քո
մեղքին, քանզի գորեւ է սերը մահկանացու»
պատգամով:

Հարունակությունը էջ 3

ՄԱՐԵՄԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ

Սկզբը՝ ճախող համարում

Պատկեր, որ եկեղեցին ընծայում է սուրբ Մարիամին, խորությամբ արտահայտում է, թե ով է Հիսուս Քրիստոսը, հետեալաբար այն, որ Մարիամը Աստվածածինն է, առաջին հերթին մի հաստատում է, որ իր ճշմարիտ տեղն է զբաղեցնում Բնութագրության մեջ (Համա Ուրս Զոն Բալթասար): Սուր Կաթոլիկական զգվածներն այնքան էլ առաջ են հանում, որքան իրենց հաղորդումը Հիսուսի գործունեության մեջ սուրբ Մարիամի դերն մասին: Այստեղանոցից մեզ անցնում է իր Որդու կյանքի ամենամեծական դասերին: Որդուն Աստծո Որդուն ընդունողն ու կրողը (Մատթ. Ա 18:25, Դով. Ա 26:38, 46:55), որդես մարդկության համընդուն Մասն առաջ եմ անսահման սերը հայտնողը (Հով. Բ 1:11), որդես վկան մարդկության ավարտության (Հով. Ժ 25:27) եմ վկան աշխարհի՝ դեղին Աստված վերադարձի (Գործ. Ա 14): Սուր Կաթոլիկականն ոչ մի վկայություն չկա այն մասին, թե ինչ դեր է եղել իրենց Աստվածածինը Հիսուսի մանկության մեջ ամբողջ գործունեության մեջ, որը սակայն ոչ մի կերպ չի կարող նվազեցնել նրա դերն Աստծո Որդու մարդկային խորհրդի մեջ: Հասկալի է, որ ավեսարանիցներ կարի չեն զգացել նյութականացելու խորհուրդը, ինչպես նաեւ մանրանկարի նկարագրելու մոտ եւ Որդու բնական հարաբերությունը: Սակայն անհասարակություն է, որ Հիսուս Մանուկը սնվել է նրա մայրական կաթով եւ մեծացել նրա փութու ու խնամասար ձեռքերի մեջ: Եթե փորձենք ավելի հեռուն գնալ եւ մտնել բնականության բնության մեջ, ապա հասկալի է, որ յուրահանձնող կապ կա այն կերպ կրում է իր մոր նմանությունը, եւ դասական չէ, որ սրբադասներն Աստծո Հիսուսը դասակարգեն Աստվածածնից ցածր: Համապատասխանաբար ավելանում եւ կուսական իրությունը բարձրագույն նշանակություն ունեն Աստծո Բանի մարմնացման դեղին մեջ: Ա. Աստվածածնի հաստատումն է այն իրականությունը, որ «Խոսքը մարմին եղավ եւ բնակվեց մեր մեջ» (Հով. Ա 14) Աստծո «արախիս» միջոցով (Դով. Ա 48), եւ հետեալաբար, դուրսը կասարյալ մարդ է, սակայն Սուր կուսական վկայում է, որ եկեղեցուց եզակի է ուղիս նշանը Բանի կասարյալ աս-

վածություն: Հարկ է նշել, որ բողոքական աշխարհը Աստվածածնի կուսության փաստը համարում է լեզուն կամ միջ, սակայն, այդ, այն կմնա լեզուն կամ միջ, մինչեւ չհարցադրվի, թե ինչու է նա կույս: Երկու եւ ոչ թե ինչու է նա կույս, երկու հասկանալի են ի փոխկապակցված են եւ թիվում են մեկը մյուսից, այսինքն փրկության դասնությունը հասնում է կասարյալության եւ ամբողջացման մարդկային կյանքում Աստվածության միջամտությամբ եւ ընդգրկումով արաջագործությունն աստվածացնելու դասակարգ: Զանգի արաջագործությունը, ըստ էության, զանգվում է հսկայական շարժման մեջ թիվելով Որդու մարմնացումը, եւ ձգնում է դեղին Հիսուս Քրիստոսը եւ կասարյալ դառնում նրանում (Կող. Ա 16:17):

Կողոսացիների ուղղված թղթում (Ա 16:17) որդույան մեկնաբանությունը շեշտադրում է ամբողջ Աստվածամարդ եւ մարդ-Աստված շարժման մարմնացումը Որդու միջոցով: «Նրանով ստեղծվեց այն ամենը, ինչ որ երկնում է եւ երկրի վրա, ինչ որ երկնում է եւ չի երկնում... ամեն ինչ նրանով է նրա համար ստեղծվեց: Եվ նա կար ամեն ինչից առաջ, եւ նրանով է ամեն ինչ հաստատված: Ըստ էության, ճիշտական Հանգանակը եկեղեցու աստվածաբանական հիմնավորումն էր ելնելով որդույան աստվածաբանությունից: Ի դարձ, գերմանացի մեծագույն մեծագործը Դիս-րիխ Բոնհոֆերը մարդեղության խորհուրդը մեկնաբանում է որդես մարդկային ցեղի մարդկայնացման գործ, այսինքն: Աստված մարդացավ, որովհետեւ մարդը մարդանա: Այս բանաձեռնում առաջին հայացից կարող է շեղում թվալ հայրերի «Աստված մարդացավ, որովհետեւ մարդը աստվածացավ»: Կասարյալություն: Այստեղանոց, վերադարձվալ արաջայությունը միջնություն ժամանակ անհասկանալի է, թե որքան մարդկությունը մարդկայնացում է, այնքան նա մոտենում է իր ճշմարիտ բնությանը, այն, որ մարդը ստեղծված է Աստծո կեցությանը: Կասարյալ, մարդկայնացումը այստեղ մարդուն դեղին կասարյալությունը բարձրացնելու մասին է (Ես. Բ. Bonhoeffer, Ethics, Macmillan, New York, 1965 էջ 82):

83): Գրեթե նույն դասակարգ է արաջացված սուրբ Կույսի ծննդյան «Մեծացումը»-ում, «Որ բարձրացրեց զանկեալ բնութիւնս ի իմ ծննդեանը Որդին յերկինս...» (Զայն-իալ շարական, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 1999 թ., էջ 9):

Ուսի, այս գաղափարն առաջնորդեց եկեղեցու հայրերին մեծելու նեստրական «Քրիստոսակիր» եզրը՝ փոխարենը հաստատելով եւ ներմուծելով «Աստվածածին» եզրը, մի բանաձեռնում, որն «ուրույն տեղ ունի ուղղափառ փրկաստարանության մեջ՝ որդես աղայույն եւ հոգևավորություն Աստվածամարդ է:

թեմական միության իրականության մեջ ամբողջության, որը մարդու կերպով հղացվեց մարդկության մեջ ամենակարգից իսկ հիմնական ամբողջական փոխասացության, համարապակցություն է միության վրա: Եվ այստիպով, հայրերը «ամենամարդկությունը հալիս են ամենամարդկային փրկաստարանության մեջ» (Hans Kung and Jurgen Molman, Concilium, Mary in the Churches, T&T Clark LTD, Edinburgh, The Seabury Press, New York, 1983, էջ 27):

Բ. Աստվածամայրը «թանձրացված աղայույն է Հայր Աստծո սիրո՝ որդես մեզ հետ գործուն հաւատության խոսքը... որը դիմ է դեղին Սուրբ Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը Աստծո էության ստորգրելիքներից է: Աստծո կասարյալությունը մեզ ազդեց է անփոփոխելի լինելով, որի կարող հասնել, որովհետեւ, ինչպես մեկնաբանում են եկեղեցական հայրերը, աղայույնը իմ անհատի հետ երկնում է, անհատի հետ չարի ու մեղի դեմ զայնք մեզ է, նրա բնությունը բացարձակ կասարյալություն է ի կարող ունենալ (հմմտ. Բ Կորնթ. Ե 4): Կասարյալություն, սրբություն հասնում են ոչ թե միմյանմիջ, այլ տեսական աշխատանքի շնորհիվ, բազում աղոթքների, գրկումների, ծնունդների եւ իմենագործությունների գնով (հմմտ. Գործ. Բ 21):

Ուսի կասարյալ եւ սուրբ լինելը կասարյալ եւ կասարյալություն եւ սրբություն ձգնում, կասարյալ ու սուրբ էությանը ենթարկում մեզ, որովհետեւ մարդեղացած Աստված կանխավ գիտեր, որ փորձություններով ի յաշխարհում մարդն ի վիճակի չէ կասարյալ լինելու, այդ ժամանակ է, երբ ստում է կասարյալ եղել, ի նկատի ունեն

դառնա մեր բարձրագույն ԴՈՒՆ, եւ դեղին Սա մեզ դիմի առաջնորդի Որդին՝ մեր ճանապարհը» (Hans Urs Von Balthasar, Elucidations, SPCK, London, 1975, էջ 66):

Գ. Աստվածածինը կամուրջն է եւ կաթակցողը երկու Կաթոլիկ ճիւղի եւ Սուրբ (Մատթեոս, Դովկա) եւ անփոփոխելիությունն Աստծո խոստում (Դով. Ա 45:55), որը իրականացել է Սուր Եկայի միջոցով՝ որդես «ամբողջացումը փրկության դասնության, սիրո եւ հնազանդության դասնության, դասասխանի եւ ակնկալության» (Alexander Schmemmann, For the Life of the World, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood NY, 1998, էջ 86), ինչպես նաեւ բուն ազատության, որը մարդկությունը կորցրել էր իր անկաման դասնացում (Ես. Ե. Jaroslav Pelikan, Mary Through the Centuries, Yale Univ. Press, New Haven and London, 1996, էջ 86):

Ե. Աստվածածինը Աստծո «արախիսն» է՝ միեւնույն ժամանակ հղանալով Աստծո խոսքը որդես կույս, որը բարձրագույն արաջայությունն է իմենագործող սիրո՝ Սա տարանջատված չէ ժառանգական մեղից եւ դասականում է մարդկային բնությանը՝ մարդու կողմից, որդես բարձրագույն ընծա, միջաբերված Աստծուն, ինչպես նաեւ ուղեւնում է սրբության ճանապարհի ճիշտ այնտեղ, ինչպես «Բանն Աստված վերցրեց աշխարհի մեղքն առանց մեղավոր դառնալու» (Hans Kung and Jurgen Molman, Concilium, Mary in the Churches, T&T Clark LTD, Edinburgh, The Seabury Press, New York, 1983, էջ 31): Գիտ այս դասնալով է «Ամարս հղություն» վարդապետությունը սխալական ոչ անհրաժեշտ: Ինչպիսի ուղղակիորեն անցվում է սկզբնական կամ աղանակալ մեղի վարդապետության բացատրության հետ: Եթե ընդունելու լինենք աղանակալ մեղի լատինական վարդապետությունը, ըստ որի Աղայի մեղքը ժառանգված է անձնական, անհասկանալի եւ կիսակենսաբանական ճանապարհով, ապա «Ամարս հղություն» բանաձեռնը դառնում է դասադիմ լայնաման Աստվածամորը դասական մեղի մեջ թաքալ:

ված լինելուց: Սա միեւնույն ժամանակ թաքանում է նրան մարդկային ցեղից նվազեցնելով Որդու մարդացման նշանակությունը վերադարձվել այն մարդկային կյանքում Աստծո հզոր միջամտությանը՝ առանց մարդու իմենագործանման եւ համաձայնության, որն էլ, հետեալաբար կղայվի իրականացման դեղինի շարքը, որտեղ Աստված տեսարան հայտնում է Իրեն, իսկ Իսրայելը՝ համառոտեւ մեծուն: Մյուս կողմից, հետեղելով արեւելյան փրկաստեղծությունը մեկնում ենք, որ ամբողջ մարդկության անկունը տեղադրվել անկուն էր, եւ հետեալաբար մարդն աղանակալ մեղքի ժառանգում է աղբյուր մեղքի սիրությունը որդես հաղանակալությունը՝ «միմյանց անդամ» (Եփես. Դ 25): Մյուսի, մեզ վերցնում ենք մեկը լատինի մեղքը եւ փրկվում ենք միայն, ուսի, համադասասխանաբար, Աստվածամայրը մեկնացված կամ զանգված է մարդկությունից, այլ առավել բարձրացվում է նրա աստվածային որդես մեղավոր մարդկության ընծան Աստծուն ամբողջական սիրով, համաձայնությանը, հնազանդական խոնարհուելով Աստծո շնորհի եւ սիրո հանդեպ:

Այս գաղափարը խորապես արախայված է մեր եկեղեցու արախանքում: Այն հասկանալի շեշտված է Սուրբ Աստվածածնի վերափոխման առաջին օրվա ճշուրճ ԲՉ «Մեծացումը»-ում, «Համեղաճալի ողորդում բանում բարունակ: յորն է կրեցա մեզ ողկոյալ ամառապ, յուրախորհուն իմենացելոց ի ճաշակամել ծառայն գիտութան. սրբուհի անարաս ամենեւեման գիտ մեծացուման» (Զայն-իալ շարական, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 1999, էջ 354): Եվ այս մոր, Երախանգված մարդկությունն Աստվածածնի մայրությունը թարգմանում է «ամբողջ մարդկության համար եկեղեցու մայրությանը: Որդի-Մարիամ հարաբերությունը եկեղեցու մեջ դառնում է Աստված-մարդկություն հաղորդություն» (Hans Kung and Jurgen Molman, Concilium, Mary in the Churches, T&T Clark LTD, Edinburgh, The Seabury Press, New York, 1983, էջ 29):

Բագրատ արք. ԳԼՍՍՏԻՆՆԱՆ Սեանի Վազգենյան հոգեւոր ծննդանի տեսլ

ԿԱՏԱՐՅԱԼ ԵՎ ՍՈՐԵՔ ԼԻՆԵԼԵ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՐԲՈՒԹՅԱՆ ԶՈՏԵՆ Է

Սկզբը՝ էջ 3

Իրավ է, որ սուրբ, «Իսկ այն ուժ է, որ մարդն է աղից, ոչ ոք, թեկուզեւ կյանքն երկրի վրա մեկուրա լինի» (Հոր ԺՂ 4), սակայն Քրիստոս Աստծո մարդեղությանը սկզբնականում փրկագործությամբ կասարյալեց աղանակալ մարդու սրբազանությունը: «Բանից միայն մեկ դասարանով (Հիսուս Քրիստոս) ի խաչելությանը - Ա. Գ) կասարյալ դարձեց մարդեղությունը մեծեցնալով» (Եբ. Ժ 14): Ահա վկայի, մեղավոր աղանակիցն էլ, առաջնորդվելով փրկաստեղծական հալվալի սրբարար սկզբունքներով եւ ընթանալով սրբության արախեղով, սալարեղծելով եւ ուղղվելով, ընկնելով եւ բարձրանալով, դասվելով եւ հաղթելով, կամաց-կամաց առաջանալով եւ հասնելու համար բաղձալի վիճակի՝ աստվածանալով: «Աստված մարդացավ, որովհետեւ մարդը աստվածացավ» (Ս. Արամաս Արեանդարացի): Այդ, ամենա ի հալիսեղանական Աստվածի, որ ամենաեղի ու ամենամալի բարձրությունից խոնարհվելով, մարմնացում է, մարդանում, վերցնում է հոգեղեն մարդկային

բնություն, եւ դա միայն ճառ համար, որ կավանկերս արաածը՝ մարդը, հնարավորություն ստանալով վերահի աստվածանալու, այսինքն՝ ոչ թե մարդկային բնությունը դիմի վերածվել, փոխակերպվել աստվածային անհատի ու ամենաանհատի երկնային, ոչ թե մարդը Արախի Աստծո ամեն ստորգրելիքով (ամենակարողություն, ամենուրեքություն, ամենահոգություն եւ այլն) դիմի օժտվել Աստված դառնալ, այլ նա, ըստ աստվածային օրենքների կենցաղավարելով, դիմել է վերահի աստվածանալուն: Աստվածանալուն եւ մարդանալուն իր աստվածային դասակարգից: Իսկ դա հնարավոր է միայն մեղանալանությունից՝ մեղավոր կյանքից զանկելով, բաժանվելով, ի զին մասու մեղքից խորելով, կասարյալության աստվածացույն շարժվել ընթանալով եւ երկնավոր Հորը ընկնելով, «Կասարյալ եղա՛մ իմ, ինչպես որ ձեռ երկնավոր Հայրն է կասարյալ» (Մատթ. Ե 48):

Ցանկացած մարդ, լինի փրկաստեղծ կամ անհալի, երկրի վրա բացարձակ կասարյալություն (մարդկային բնության բացարձակ

կասարյալությունը հարաբերական է, դասնական, ԲՍԽՐԶՎԱ ԿԼԱՐԵԼՈՒԹՅՈՒՆ Աստծո էության ստորգրելիքներից է: Աստծո կասարյալությունը մեզ ազդեց է անփոփոխելի լինելով, որի կարող հասնել, որովհետեւ, ինչպես մեկնաբանում են եկեղեցական հայրերը, աղանակալ մեղի վրա չարի ու մեղի դեմ զայնք մեզ է, նրա բնությունը բացարձակ կասարյալություն է ի կարող ունենալ (հմմտ. Բ Կորնթ. Ե 4): Կասարյալություն, սրբություն հասնում են ոչ թե միմյանմիջ, այլ տեսական աշխատանքի շնորհիվ, բազում աղոթքների, գրկումների, ծնունդների եւ իմենագործությունների գնով (հմմտ. Գործ. Բ 21):

Ուսի կասարյալ եւ սուրբ լինելը կասարյալ եւ կասարյալություն եւ սրբություն ձգնում, կասարյալ ու սուրբ էությանը ենթարկում մեզ, որովհետեւ մարդեղացած Աստված կանխավ գիտեր, որ փորձություններով ի յաշխարհում մարդն ի վիճակի չէ կասարյալ լինելու, այդ ժամանակ է, երբ ստում է կասարյալ եղել, ի նկատի ունեն

դեղին կասարյալություն ձգնում, որովհետեւ ինչպես որ Իմեն Քրիստոս Աստված չարալեց՝ «Փորձության մասնվելով, այնտեղ է կարող է օգնել փորձությունը ենթարկվածներին» (Եբ. Բ 18), այսինքն՝ Նա, Ով իմենական փորձություններ ծառայեց (մեղքից զերծ մնալով), Իր աստվածային գործությանը ազակից է լինելու բոլոր նրանց, ովքեր կասարյալության ու սրբության հանգեցնող բարի դասերով իրենք թրծանալու մեջ կենեցին փորձություններից հարաբարելու եւ մեր Տիրոջ երանելի ծառայությանը գիտնալով իրենք համար, որովհետեւ ըստ այդմ կարողանալ ժառանգել երկնի արախությունը: «Եկե՛ք, Իմ Հայր օրհնյալներ, ժառանգեցե՛ք աշխարհի սկզբից ձեզ համար դասարանված արախությունը» (Մատթ. Ի 34):

Երկնային արախության հանդեպ ջերմ սերն էր, որ դարեւր հոգեւորական շաւ-շաւերի մեջ արախութեանը արախութեանը հղիլը, որտեղ է նրանց, ինչպես ուսի թուլում, աստվածային ու երկնային շնորհներով մարդկային ու սրբեցին ա-

մեն աղեղությունից ու աղանակությունից եւ որդես երկնավոր Հոր մարդու, անարաս, սրբազան, ողջախիտ, աստվածայալ ու ընթարի ծառաներ՝ ոչ միայն Տիրոջ բարեհաճությանը արժանացան, այլեւ աշխարհում եղան լուսաւփյուռ քահանայի՝ իրենց մեղավոր ազգակցների հոգեղենում ու սրբեցնում կասարյալության ու սրբության ձգնում խաչից զանկելով եւ իրենց անարաս վարկով ու կյանքի խոսքով աստվածանալով, նրանց Եւ հալիսեղանական փրկության առաջնորդելով:

Արք. ԳԴԻՐ

ԱՐՄԵՆ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
ՊԱՏՄ. զԻՏ. ՔԵԼՆԱԾՈՒ

Գեղարդի կիրճը, որի հասկանում Կարմրագետի եւ Ագաթի գետն աղմուկով խառնվում են իրար, հրաբխի դեմ է հայտնվում մեր առջեւ: Իսկ կիրճի մեջտեղում, ինչպես վիթխարի փառ խեցու մեջ, ամուր կանգնած է ճարտարապետական մարգարիթ Գեղարդը:

Պատմիչների վկայությամբ դեռևս IV դարում բրիտանացիները Հայաստանում տեղական կրճի հուշարձանները հարկում կառուցվում է Արիվանքը, Բարայր-ինը կառույցների շրջանի՝ այստեղ են անվանել այն: Պարտիկը գտնվում «Լուսավորիչ» կառավարչության փոքրիկ մասում: Կառուցված, հավանաբար, XII դարում, շրջանից է հեռավորության դեմ գլխավոր մարտնչին՝ Գրիգոր Լուսավորչին, որի անվան հետ է կառված Հայաստանում բրիտանացիների ընդունումը:

Գեղարդ լեռները համախառն են առաջացրել օտարական գործերը: Այստեղ, X դարում այստեղ ներխուժել են արաբական իրավունքները: Նրանք իրի են մասնակցություն կառույցները, կողոպտել եկեղեցական ունեցվածքը, ինչպես նաև՝ ձեռագրերը: Այն հուշարձանները, որոնք լուսավորվել են մինչև մեր օրերը, գլխավորապես լուսավորվում են XII դարին, եւ այդ ժամանակներից համախառն լուսավորված տարբեր գեղարդի լուսավորված վանքն այնուհետև կոչվել է Գեղարդ:

Գեղարդի վանքը միջնադարյան Հայաստանի հոգեւոր եւ մշակութային նշանակության կենտրոններից էր, ուր բացի լուսավորչական կառույցներից, գոյություն ունեին դպրանոց, գրադարան, գրչատուն, բազմաթիվ ժայռափոր խուցեր՝ վանականների բնակարանը համարելիք էր այն:

Որոշ կառույց Գեղարդի լուսավորչական համալիրը Հայաստանի միջնադարյան ճարտարապետության լավագույն նմուշներից է եւ վիճարկող հուշարձանների մեջ առանձնահատուկ տեղ է գրավում:

Առավել հնագույն է գլխավոր հուշարձանը՝ ինչպես այդ մասին վկայում է արեւմտյան մոսկովյան դոմենի գոյությունը՝ 1215-ին կառուցված Կարողիկեն մայր եկեղեցին: Դասելով դասերին բոլորած փառ գոյություններից՝ նրա բնագործարարը բավական լավ մտղիկ են մասնակցել:

Շինությունը լուսավորվում է երկայնաբազուկ խաչով: Զարդանքների տեսիլ հիմնադրին: Իվանեն եւ Զարեն երկայնաբազուկները բարձր լուսավորված էին գրադարանով Կրասնայի թմբակը բազուկում: Նրանք համարվում, ճարտարապետ գործարարների համարվում էին վայելում: Զարդանքները սեղաններից կոպով հետ մնալուց Հայաստանի մեծ մասը եւ ինքնավարված էին որոշ Հայաստանի բազուկներ: Փաստորեն, նրանց խելամաղակ կապվածները ամենահարուստ ու խոշորն էին Հայաստանում:

Գ Ե Ղ Ա Ր Դ

Զարդանքների ժամանակ Հայաստանում աշխուժացավ երկրի տնտեսությունն ու մշակութային կյանքը, սկսեց փայլափայլապես ճարտարապետության ինտենսիվ զարգացումը, ինչը բարձրագույն ազդեցություն գործեց վանական կառույցների վրա:

Գեղարդը դա վառ աղագույն է:

Կարողիկեն փայլապես է միջնադարյան գմբեթավոր դահլիճի համար, որի հասկապող ուղղանկյուն մեջ ներգծված խաչն է: Դահլիճի անկյուններում գտնվում են չորս երկհարկանի մասունկ-ցածրերը, դրանցից սկզբը են առնում վերեւ սառնող կախովի (բարձրակային) աշխարհները: Գեղարդի լուսավորչական տոկոսական հորինվածքն այստեղ հասնում է կատարելության եւ աչքի է ընկնում XII-XIII դարերի արվեստի բնույթը՝ ինքնուրույն հարուստ խաղարան համամասնությամբ ու նրբազնությամբ՝ հասկապես թմբակն ու հարավային բաժանակ:

Հուշարձանի հորինվածքում իբրևում է ուղղանկյունը: Կո-

թողի դեղի վեր ձգված ընդգծվում է եւ թմբակի վեր-ծիկ կառուցվածքով, եւ ժամանակակից բոլորազարդ նեղ ու երկար ուղղանկյունը, եւ ուղղանկյուն ճակատային զվարճությունը՝ ճարտարապետի դասավորություններով: Դռան վերեւում գեղեցիկ է իրադրապարհներով փառ մեծ ապը: Ավելի բարձր լուսանման է, որի վերին մասում փայլապես է իշխանական տնտեսական զինանգրը խորհրդանշող ցուլի վրա հարձակվող առյուծը:

Չափազանց գեղեցիկ տես ունի կառույցի գմբեթը: Գմբեթի թմբակը երկուսում են գույ-գույզ կիսապուրակներ, որոնց ճակ գտնվում են բոլորներն եւ կենդանիներ լուսավորող գցուն վարդափայլակներ:

Արեւմտյան կողմում ավելի ուշ կառուցվել է կիսաաշխարհիկ բնույթի գավիթը՝ ժամանակը: Օգտվելով մանրիների փորձից՝ ճարտարապետը կարողացել է ստեղծել մի բացառիկ հուշարձան՝ նրան հաղորդելով այն լավագույնը, ինչին հասել է ժամանակի ճարտարապետությունը:

Արաբիկները ժամանակը համարել են լուսավորչական տեսլիկը: Դիտելի հայացքը անարգել տեսնում էր լուսի վայելքը եւ մի դաս կանգ առնում արեւմտյան բաժանակը երկուսը հարուստ ճարտարապետական վրա: Մա ճարտարապետի կողմից այցելված նրա հրավերով յուրօրինակ հնարան է... Դռան շենքի ներս եւ մտնում էր փայլուն համակարգիկ բացված հրաբխի փայլուն տեսքը: Այստեղ է լինում Գեղարդ եկեղեցի յուրահանրույթ այցելուի հետ: Միայն այնուհետ էր լուսավորվում ճարտարապետական անկախությունը հարուստ էր այցելուին իր սեղանած անապատիկ էֆեկտով, կառույցի լուսավորված արտաքինը մեջ առնալ բացնում է մի հեփարային գեղեցիկ ինտերյեր:

Այն դահլիճ, երբ նրա են մտնում, հայացքը գտնվում է առաստաղին: Ի դեպ, այստեղ «առաստաղ» այն խոսքն է: «Փայլունազնությամբ ճարտարապետություն» հայ ճարտարների վարդապետային այդ հիմնականի նման այստեղ է թուրքագրել հայկական ճարտարապետության լուսավորչական, թուրքականի անվան մրցանակի առաջին դասիկներ Նիկողայ Տոկարսկին:

Դուրս առաջնություն չէր դարձնում այն բանին, որ գտնվում էր ուղղանկյուն մեծ դահլիճում, որի կենտրոնում կանգնած չորս գմբեթը այնուհետ իրենց վրա են կրում ուր կանգնած: Դուրս, առանց հայացքի կտրելու, գտնում էր ինքն իրար բաժանում ու լուսավորվում հիմնական դասիկ ճարտարապետական ճարտարապետություն: Մակայն առանձնահատուկ մեծ տպավորություն էր բոլորում ժամանակի կենտրոնական մասը, որտեղ մեկը մյուսի վրա բարձր լուսավորված փայլուն լուսավորված լինում, որոնք գմբեթների կրում ավարտվում են լուսային բացվածքով:

Հարմարակի
Ռաֆայել Ավետիսյան

ԱՄՏԾՈՒ ԼՈՒՅՍՈՎ ՈՐՈՂՎԱԾ ՏԱՎԵՐԻԺԻ ՃԱՄՓՈՐԴ

Տարիներ առաջ էր, երբ հայ ժողովուրդը դեղի երկրի անտուն առաջին հավերժական լույս ուղղով իր խնկարար Լուսինին...

1992 թ. դեկտեմբերի 30-ին բոլորիս հոգիները վիճեց ու ցավ արթնաց: Լինելով նրա արհամարհ ընկերակիցներից մեկը՝ ինչպես ասեմ լուսին, այս անգամ մոլորվեց ուղղում եմ ծորից խոնարհվել նրա հիշատակի առջև...

Լուսինի հետ մեմ անցել ենք երկար ճանապարհ, 25 տարի եղել ենք մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի երգչախմբում:

Ամեն անգամ նրան հիշելիս՝ երեակայության մեջ արթնանում է նրա վառ, կենդանի կերպարն ու կանաչի փնուռ ծոցից, որն այնպես փրահածար մղվում էր իր ունկնդիրներին:

- Լուսինեն, - ասել է Ամենայն Հայոց կա-

թողիկոս Գրեգորի Ա.-, երգում էր աղոթելով ու աղոթում եղբւրջ:

Այո, երգելիս եւ աղոթելիս հաղորդվում էր Ամենոս հետ: Ասված նրան հավաստ, ուժ ու ներշնչանք էր տալիս, եւ այդ անմեղն էլ նա հաղորդվում էր մեզ հետ: Միայն այդպես էլ մեզ էին հասնում նրա ձայնի բյուրեղյա մաքրությունն ու կատարման անկեղծությունն ու վարդապետությունը:

Մովսեսագետների մեջ ինչ-որ տեղ կա նախած մեկը մյուսի հանդեպ: Մակայն այդ էր Լուսինեն, անասնան բարի էր՝ ինչպես ծննդից իրենցին:

Նրան զարդարում էր նաեւ իր անասնան զբարսությունը, որը դրսևորվում էր հասկապես աշխատավարձ ասանալու օրերին: Գրեթե ամբողջ թաժանում էր ճանապարհին հանդիպած բոլոր կարիքավորներին: Նա երեսային նման լուսավոր էր ու մաքրամաքուր, ավելի օրո՛ւժ՝ մեծ երեսային էր Լուսինեն, եւ թվում էր՝ լուսավորված չէր, որ մեզնիք էր երեսային լուսավորված օրը՝ հուլիսի մեկին:

Երգն ու երաժշտությունը նրա մեջ հորդում էին յուրահանրույթ օր, տարի... Միակապիկ այդպիսի մի գեղեցիկ օր էր երեսային Կանթարիյի սան այդ դահլիճում էին, որն այդ օրը ողողված էր աղոթ լույսերով: Այստեղ Լուսինեն մեծացան իր հոգեդարար ձայնը էր հնչեցնում որոշեւ աղոթք, որոշեւ երգ: Միայն կրկին մեմ օրն երգի ու աղոթքի հետ եմ, սակայն, ցավով, հնաժող դահլիճի կանթարիյի ներս այս անգամ այն հնչում էր առանց սիրելի երգչուհու:

Նա բացակայությունը մոռնով էր, որն ընդգծվեց ակադեմիկոս Գեորգ Սեփանյանի խոսքով: «Նա զնայող հետ ցավը բոլորովին չաղակցեց, եւ ինձ թվում է, որ երբեք էլ չի անցնի այդ ցավը: Լուսինեն այնպիսի երեսային էր, որ ոչ բոլոր ժողովուրդներին

մեջ է լինում եւ ոչ ամեն դարում»:

Դահլիճը լեփ-լեցուն էր ունկնդիրներով, որոնք օրջադասված էին Լուսինեի գունավոր լուսանկարներով, իսկ բեմահարթակը աստվածաղորհուրդ տես էր ընդունել: Միայն ձեռնակ ծաղիկների ու վարձող մոմերի մեջ էր Լուսինեի մեծադիր նկարը, նրա խաչը, անմեղք ընթերցած Ասվածաշուկնը, մեծապես կրած ձեռնակ գլխաւորը եւ այս ամենի երեսանալում նրա լուսնի երեւոյթը, որը երգչուհու կյանքում, ինչպես ինքն էր առում, կարեւոր դեր էր կատարել: Այստեղ էր նաեւ լուսանկարիչ Գրեգ Միսոյանը, որը մեծապես լուսնի էր անվանի բանաստեղծների, եւ նկարիչների, եւ երգահանների համար: Միլվա Կարոսիկյանի՝ երգչուհու նկարված «Նոգեհանգիստ» բանաստեղծությունը երկնային մեծացանով էր լուսավորված: Զարմանալի նրբությամբ ու անտեղծվածով էր նրան նկարագրել Վահագն Դավթյանը՝ իր «Երգող խաչար» բանաստեղծության մեջ.

«Որտեղից եկավ նա այսօր անողով, այսօր ողբեր, այսօր անկեղծ: Եվ ինչ հրաշքի խաչարից հանդէ նրա մեջ միտքը մաքուր մեղեդին...»:

Իսկ երգչուհու նկարում էր Վահագն Սեմաթուցյանը՝ Լուսինեի կողմից սիրված ու մեծարարած արվեստագետը:

Եվ թվում էր, թե Լուսինեն բեմի աջ մուսից ահա ներս կմտնի, իր նաճեւ եւ սաք քալիծով լի աչքեր վեր կբարձրացնի, ձեռքերը դեղի վեր լուսավոր՝ կսկսի իր երգը, որով 30 տարի ի վեր հնայել էր բազմաթիվ երկրագունների՝ ամենասարբեր երկրների բեմերից:

Ինչպես միշտ, այսօր եւս նա կողմից էր

երգչուհու անբաժան ղազնակահարուհին՝ Մարիամ Հարությունյանը, այստեղ էին աստվածները՝ Վաղինի Արաքյանը, Վերա Հակոբյանը, համալսարանի դոկտոր Յուլիանա Բարսեղյանը, որի խոսքը խիստ ընդարձակ էր. «Հայ կատարողական արվեստի երաժշտությունների բարձր Լուսինեն համաշխարհային ղուրս էր: Մեզ՝ բոլորիս համար նա եղել է ողբերգ արարած, ասվածային, որի համար խնկարկով եմ բոլորս եւ մի անգամ եւս մեր գուլիքը խոնարհում նրա սրանցիկ ու դայածառ հիշատակի առաջ: Լուսինեն հնայում էր ոչ միայն հայ, այլեւ օտարազգի ունկնդիրին: Այդ են վկայում եղանակային իրենցին: Միայն լուսնի լուսնային հետեւալ հուշերը. «Լուսն եմ մեզ մոտ տիպակներ չկան... Լուսինեն ինչ է... եւ նրա ձայնից, ձկան դեմ, ասեւ ընկնում են ուղեւորը եւ չեն կարողանում փախչել ուղեւորից: Նա Զվարթնոցի հրեշտակի լուսն ղուրս էր բացում հավիտենական, նա չվերածնված էին խաչ էր ասեւ... Եվ մի խոսք է Սուրբ Երեմի Հայաստան»: Իսկ նրան հաշտարանը ավելացնում է. «Երբ կատարվում անարար մաքրությունը հնայում է լուսին: Թող Ձեր արվեստը լուսնի բոլոր սահմանները եւ նվաճի ինքնուրույն»:

Միեւթի երգչուհու, ընկերուհու, հայ կնոջ մահվան ճարտար լուսնիկը գրված խոսքն ուղղում են ավարտել Ամենայն Հայոց եղանակահատուկ հայրապետի՝ Վազգեն Առաքելի խոսքերով. «Հեզ Լուսինեն իր աղոթաբար երգով, իր հավասարից հոգով, իր անձնագործ նվիրաբերումով մեր եկեղեցու ու ազգի կյանքում մեծացան հանդիսացավ մի հոգեւոր լուսն առավոտ: Հետապի Սուրբ ձայնը մեմ միտք լսեմ երկնից, փայլի այնպես երկնում ավելացավ եւս մի հրեշտակ»:

Եղանակ ԴՊՈՒՄՆԱՅԱՆ

Էջի թափանցանքում՝ ԱՆՆԱ ԱԼՈՅԱՆ

ՀՈՎՀԱՄՆՆԵՍ ԱՎԵՏԱՐԱՆԻՉ

Տես էջ 2
Չորրորդ Ավետարանի հեղինակ Բրիստոսի «սիրեցյալ առաքյալ»-ը (Տես Դովի, ԺԳ 23, ԺԺ 26, ԻՎ 7, 20): «Հովհաննես» նշանակում է «Ասված ճնորհալի»-ն (Տես Ա. Կայայան: «Նոր Կապարանի բնօրինակը ներառում է», 1996, էջ 316): Ար. Գր. Տաթևացիի Հովհաննես անունը բարձրացնում է որդես «Տիրոջ հնազանդություն» (Տես ՄԱ, ԺԵ, 1294, ԲԵՐ 11): Հովհաննես ա-վետարանիչը կամ Հովհաննես

Ասվածաբանը Չեբեղոսի եւ Սողոմոնի որդին է: Չեբեղոսը հավանաբար ունեւոր էր, քանի որ աշխատողներ եւ դպիրներ (Տես Մարկ, Ա 20): Մայրը Սողոմոն, հիշատակում է Հիսուսին Երջա-րդ կանանց շարքում: Ըստ ավանդության Սողոմոն Մարի-ամի ընտանիքի Հովհաննեսի դուս-տրն էր:
Ավետարանիչը Գալիլիայի Բեթսայիցա քաղաքից էր: Նա սկզբում Հովհաննես Մկրչի ա-վետարանիչը եւ իր ուսուցիչի լսե-

լով Հիսուսի մասին բողոքում է նրան եւ գնում վերջինիս մոտ (Տես Դովի, Ա 37-40), ապա՛յր Հիսուսի մեծական առաքելներն է դառնում ինչ ավելի ուշ, երբ Գեներալների ծովային մոտ, ձկ-նորսության ժամանակ, Հիսուսը կանչում է Հովհաննեսին նրա եղբայր Հակոբոսի հետ (Տես Դովի, Ե 10-11): Հավանաբար 20-25 տարեկան էր Հովհաննես ա-վետարանիչը, երբ կանչվեց Տի-րոջ կողմից, որովհետեւ նա ա-մենից կրտսերն էր առաքյալնե-րից:

Հետագայում Հովհաննես առա-քյալը դարձավ Բրիստոսի սիրե-ցյալ եւ անբաժանելի առա-քյալներից մեկը: Ավետարանիչը Բրիստոսի կողմից էր դասակար-գված որպես «մեծական» վերջին ընթերցի, Գեներալների դասե-զից մինչեւ խաչելությունը: Խա-չի վրա Հիսուսն էր մորը Մարի-ամին, հանձնեց իր սիրեցյալ ա-ռաքյալին Հովհաննեսին:

Համբարձումից հետո Հով-հաննես ավետարանիչը մնաց Ե-րուսաղեմում՝ խնամելով Աս-վածամորը: Ասվածամոր մեղու-մից եւ վերափոխումից հետո ա-վետարանիչն ուղևորվում է Ե-փեսոս, որից հետո փոխադա-րանքով Երուսաղեմ: Նրա կյան-քի այս հասկանումն ցանկացող-ներն են Երուսաղեմում գտնվող-ները: Նրա ընկերակցությամբ Հով-հաննես ավետարանիչը բարդ-չություն է ծավալում Երուսաղե-մում: Եկեղեցական ավանդու-թյան համաձայն Ներոն կայսե-րի ժամանակ (Բ. Հ. 54-68 թթ.) հա-լածամե է սկսվում Իրիստոսյան-նի դեմ, որի արդյունքում ձերբա-կալվում է նաեւ ավետարանիչը: Հռոմում նրան մահապան են դա-սաղարհուն հրաձգելով թույ-

նով լեցուն մի գավաթ: Հով-հաննես առաքյալը խաչակնություն է գավաթի վրա եւ ընդելով ան-վնաս մնում: Այս դեպքերից հե-տո առաքյալին ամուսնում են Պատմոս կղզի: «Հայստավուր» եւ «Վարդ սրբոց» գրքերը Հով-հաննես ավետարանիչի կյանքը Ասվածամոր վերափոխումից հետո մինչեւ իր հոգու ավան-դումը ներկայացնում են որդես հրաժեշտով լեցուն մի Երջան (Տես Մկրչի վրդ. Ազգեբան, «Լիակատար վարդ եւ վկայաբա-նություն սրբոց», Վենեցիա, 1810, էջ 1017-1020): Պատմոս կղզում Հովհաննես ասվածաբանը ասվածային թեմիկով, իր ա-ռաքյալին՝ Պրոխորոսին ձեռնով, գրում է Նոր Կապարանի վե-րջին գիրքը: «Սուրբ Հովհաննես առաքյալի եւ ասվածաբան ա-վետարանի հայտնությունը»:

Մյունխենի ամսորից ազա-ված առաքյալը վերադառնում է Եփեսոս, որտեղ եւ նույն առա-քյալին ձեռնով գրում է իր Ավե-տարանը:

Ավետարանիչ ասվածաբան առաքյալի մահվան սույուց թվա-կանը հայտնի չէ, ենթադրվում է, որ մահացել է առաջին դարի վերջին 90-95 տարեկան հասա-կում: Եկեղեցական ավանդու-թյան համաձայն նա Եփեսոսից փոխ-ինչ հեռու խաչածեմ փորել է խաչի իր գերեզմանը եւ իր ա-ռաքյալների կողմից ամփոփ-վում է «Հայստավուրից»՝ Տեղե-կանում եւն մաեւ, որ հետագա-յում առաքյալն առաքյալները բացել են նրա աղաքան եւ այն բաժնուր գնել:

Այսօր Իրիստոսյան ողջ ա-ռաքյալի մատուցներ չունի Հով-հաննես ավետարանիչի նշանա-րեց:

ԱՎԵՏԱՐԱՆԻ ԸՍՏ ՀՈՎՀԱՄՆՆԵՍԻ

Այս Ավետարանը գրվել է Եփեսոսում առաջին դարի վերջում: Հովհաննես ավետարանիչն եկեղեցական դասակարգության մեջ ընկնում եւն արժիքի կերպար-անով, քանի որ Ավետարանի մեջ Փրկչին ընկնում եւն դասակարգի ոչ թե որդես դասակարգի մի է-ակ, այլ ասվածաբանական բարձր ու վերապագ ձե-ակերթումներով, երկնային անմահության հավիտենա-կան լույսի միջից մարմնացյալ Աստծո Որդու Հիսուս Բրիստոսի միջոցով մարդկանց հավիտենական կյանքի դասակարգի փոխարինում:

Ավետարանի գրության դասակարգը լավագույնս ձե-ակերթում է հենց ինքի՛ք ավետարանիչը, «Այսպես՛ք գրվեց, որ դուք հավատաք, որ Հիսուսը Բրիստոսն է Աստծո Որդին, եւ որդեսիկ նրան հավատալով նրա ա-նունով հավիտենական կյանքն ընդունեք» (Տես Դովի, Ի 31): Հովհաննեսի Ավետարանում հրաժեշտը հաս-կունեմ ձեակերթվում են որդես «մահանք»՝ լեցուն ձեակերթվում կողմից կասարկված հրաժեշտություն-ները որդես մեկական առաքյալ ասվածաբանական խոր իմաստով, ինչպես նաեւ դասակարգված բոլոր այն հրեաներին, ովքեր Բրիստոսից ծանե չին խմբում:

Ավետարանը բաց ընթացողություն կարելի է բա-ժանել.

1. Հավիտենական հոսքը՝ Բրիստոսը, նրա երկա-վոր ծնունդը՝ մարմնացումը, եւ Հովհաննես Մկրչի վկայությունը Հիսուսի մասին (Ա 1-34):
2. Հիսուսի առաջին առաքյալները, Փրկիչությունը եւ Նաթանայելի կոչումը, Կանայի հարսանիքը, Տաճա-րում առեւտուր անողների վարանը, Հիսուս եւ Նիկո-դեմոս, գրույց սամարյացի կնոջ հետ (Ա 35 - Գ 42):
3. Բեթլեհեմից, Մարտի Որդուն սրված իշխանու-թյան շահի (Գ 43 - Ե 47):
4. Հայի բազմացումը, Հիսուսը քալում է ծովի վրայով (Զ 1-21): Հիսուս՝ կենաց հաց (Զ 22-27):
5. Կեմ Հիսուսի անձի Երու (Ե): Շնացող կնոջ (Ը 1-11):
6. Հիսուս՝ լույսն աշխարհի (Ը 12-59):
7. Ի ծնե լույսի բեկումն (Թ): ճառ բարի հովի-մանի (Թ):
8. Պատմության հարությունը (ԹԱ):
9. Մուսի Երուսաղեմ, խաչի խորհուրդը (ԹԲ):
10. Հիսուսը վաճում է առաքյալների ոսկեր (ԹԳ 1-20), կանխատեսություններ (ԹԳ 21-Ժ 33):
11. Հիսուսի աղոթքն առ Հայր (Ժ): Մասնություն-ը, չաչարանները, խաչելությունը եւ հարությունը (ԺԸ 1-ԺԺ 42):
12. Հարեցյալ Բրիստոս, երեւումներ առաքյալնե-րին, Թովմա առաքյալի անհավատությունը, այլ երե-ւումներ (ԻԲ 1-ԻԲ 25):

Հովհաննեսի Ավետարանը բաղկացած է 21 գլխից:

Պատմությունը ղուկա աղեղա ճախարանը Սուրբ Եղեղար վանքի վանահայր

ԱՍՏՎԱԾԱՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍԵՉԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Ասվածաբանը բոլոր գրքերն էլ, բնօրինակում ամբողջություն են կա-զմում, սակայն շարքեր են թե իրենց կարեւորությունը եւ թե մասնակե-րությունը, ինչն ինքին ենթադրում է ըն-թացողությունը սրբազան գրքերի ընդհանուր գանձից գանձազանդող հերթականությունը եւ առանձին գրե-րի առավել խոր ընթացումը եւ սեր-նությունը:

Ա. Գրի երկու ամակետի մասե-րից առավելագույն հարգը Նոր Կա-պարանին է՝ իբրեւ Հովի լույսի: Իսկ Նորկապարանի մեջ 27 գրքեր շա-րքում, բնակաբանար, կարեւորագույ-նեց չորս Ավետարաններն են, որոնք նկարագրում են մեր Տեղ Հիսուս Առաքյալի կյանքը, առաքյալությունը, հավաքար մահը եւ շարունակում նրա խոսքերն ու վարդապետությունը, «Ասված բազմադիր ձեռնով եւ այլազան օրհնակներով մարգարե-նի միջոցով նախապես խոսեց մեր հայրերի հետ, այս վերջին օրերին մեզ հետ խոսեց իր Որդու միջոցով, Ում ժողովը ծանալեց անն ինչի եւ Ում միջոցով ստեղծեց սեղանը» (Եբ. Ա 1, 2):

Իրենց կարեւորությամբ Ավե-տարանները հաստատում են «Պատ-մություն»-ն ու առաքյալական թորեքը: Ավետարանների այս գերակա հարգը իր արտաքինությունը է գե-լ նաեւ եկեղեցի ընդհանրական ա-սվածաբանության մեջ: Սրբազան գրե-րից միայն Ավետարանն է ողվում խորամուկ սուր Եղեղարի վրա: Այն մասնավոր է հոգեւորականների ու հավատացյալների համարումը: Իսկ հայտնի, իբրեւ մեծարան-քի ծանա, Ավետարանը բոլորն է դա-սաղարհով բաշխելով: Ավետարա-նական ընթերցվածությունը ընդգրկված է «Աստուծո»-ի իբրեւ հիմնական թեմատիկայում կանոնի այլ:

Հիմնականությամբ գրքերից Իրի-ստոսյաների համար անհանկարծել

«Սաղմոսարան» է, որը լայնորեն կիրառվում է ընդհանրական եւ ա-ռանձինական ասվածաբանության մեջ: Սաղմոսները հոգեւոր երգեր են, որոնք իրենց փառաբանական, գո-հաբանական, դպրասական եւ աղ-աբանական բնույթով ընդհանրա-կան աղոթքներն են, բայց այն առա-նձինականությունը ու շարունակու-մն ունեն վերջիններից, որ հիմնա-կարանյան բովանդակ օրենսդա-րական, դասական, իմաստասիրական եւ մարգարեական գրքերի կա-սարյալ խոսքում են:

Նորկապարանյան գրքերի եւ «Սաղմոսարանի» դերը առանձնա-կան ասվածաբանության մեջ մեծ է եւ կարեւորվել է եկեղեցու հայրե-րի կողմից: Եւսեմ, որ Նոր Կապարանի գրքերի (մասնավոր Ավետարանների) եւ սաղմոսների բաշ իմացությունն ու անգիր իմանալը դասադիր է Ե-ղեւ միջնադարյան վանքերում:

Ասկայն Նորկապարանյան գրե-րի առանձնահատկ ղերն ու կարե-ւորությունը չի նշանակում հիմնա-կարանյան մյուս գրքերի արժեքը, այլ միայն ապահովակարգում է: Հենց Հիմ Կապարանի գրքերը նկատի ունի Պողոս առաքյալը, երբ ասում է. «Աստուծո շնորհով գրված անն գիր օգտակար է ուսուցման, հանդիմա-նության, ուղղելու եւ արդարությա-ն մեջ խառնելու համար, որովհետեւ կա-սարյալ լինի Աստծո մարդը եւ դաս-արհ քուրդ բարի գործերի համար» (Բ Տիմ. Գ 16-17) (Պողոս առաքյալի սույն թորեքի գրության ժամանակ Նոր Կապարանը դեռեւս կազմված չէր):

Սակայն հիմնականությամբ գրե-րի ընթերցումը գոյություն ունի եւ ա-ռանձին մասնավոր սկզբակերթից: Այսպես, ըստ Որդեհիսի վկայու-թյան Իսրայելում մինչեւ 30 տարի լույսը լույս առնելով եւ կարող Աս-վածաբանի սկզբը, Եզեկիելի մա-

գարեությունը սկզբն ու վերջն են «Երգ երգոց»-ը: Ա. Արամաս Սղե-մանդրացին «Երգ երգոց»-ի համար մասնավորապես ասում է. «Նրա մեջ անն ինչ ավելից մինչեւ վեր գ-րված է խորհուրդաբար, առեղծվածա-կի այլաբանությամբ: Նրա մեջ ան-փոփոխ ղուպանական իմաստներ ոչ թե առն ինչ են, այլ խորապես ծածկված են նրա ձեւը... Սիւս թե ին-չու միայն կասարյալները կարող է-կարդալ այս գիրքը, սակայն նրան է կարդալիս ողբել է նկատի ունենալ այլաբանությունը, որովհետեւ ան-հասկանալի ճիշտությամբ շտաղդի նրա մեջ շարունակված» (Երգ ե-րգոց հանդերձ մեկնությունը նախ-ենաց), Եւսեմ, «Գանձասար», 1993, էջ 9-10):

Բանն այն է, որ այս գիրքի այլա-բանությունը դասում է Փետայի Հի-սուս Բրիստոսի եւ Հարի եկեղեցու մեկնելու նկատմամբ կասարյալ փ-րո մասին, եւ այս սերը նկարագ-րված է իբրեւ աղքատ սեր իր սիրե-ցյալի մեկնումը, ինչը կարող է գայթակղել լույսին:

Միայն գիրքի մեծ օգտակար է համարվել դասերից մեկին: Այս բանը, ի դեմ, վավերացվել է առա-քյալական ՉԵ կանոնով եւ ավելի ուշ Սիւս կաթողիկոսի օրն 768 ք. գուժարված Պատմական ժողովի կող-մից, որն իր ԻՂ կանոնում այդ գիրքը Երեւանի եւ համարում հասկալու-թյանը հանդերձ համար: «Առ ի յուսե-լանելով զձեր մանկուն գուժունքն բազմամասն» (Վանդապիր հայոց, Բ. Եւսեմ, 1974, էջ 18):

Հիմնականությամբ գրքերի մաս-նակերթությունը, ըստ Տարիի եւ հոգե-ւոր հաստատության, փաստվում է նա-եւ Ա. Գր. Տաթևացու կողմից: «Պետ-կ իմանալ նաեւ, որ Սողոմոնի երե-ր գրքեր խոսե են մարդու երեւ հասա-կի համար, «Առաքյալներ» դասան-ներին, «Ժողովողը» երեսարանը:

Ինչ, իսկ «Երգ երգոց» ծերունի-նեց: «Առաքյալներ» սովորեցնում են մեզ բարոյական առաքինություննե-րը, «Ժողովողը» ասացականները, «Երգ երգոց»-ը ասվածայինները: «Առաքյալներ» արաքին տառին են, մյուսը սրբությունը, եւ «Երգ երգոց»-ը սրբությունը սրբոց: «Առաքյալներ» գալիս են հավաքի իմաստությամբ, աշխարհի ուսանողությամբ (այսինքն «Ժողովողի» գրվով) երկնային հույ-սին, եւ «Երգ երգոց»-ով Աստծու ա-նախա սիրուն, որը լրացնում է անն ինչ» (Ա. Գր. Տաթևացի, «Սողոմոնի առաքյալների մեկնությունը», Եւսեմ, «Առաքյալներ», 2000, էջ 17):

Եւսեմ նաեւ, որ Հիմ Կապարա-նում, ի թիվս Ասվածաբանի գրքերի, ընդգրկված են երկրորդականը կոչ-վող գրքեր, որոնք հեղինակները ա-սվածաբանի մարգարեները չեն: Այս գրքերը, որոնցում կան ղովարդները ի հասկանալի կամ մարդկային բացակայում է հոգեւոր բովանդա-կությունը, այդուհանդերձ ընդգրկվե-կան Ա. Գրի գանձի մեջ իբրեւ հավա-քի Երեւանի համար օգտակար: Ա-սվածաբանի արդի արեւելահայերեն բարձրագույնության մեջ գեղեցկված են ինք երկրորդականը գրքեր Ա Եգրաս, Հովհան, Տոբիթ, Մակարայեցիների

ԵՐԻՍՏՈՆՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրթական, մակարդակի, լրացված երկաթաբաններ Հիմնադիր՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Երեւանի Հայաստանի՝ Ա. Եւսեմի ընդհանրական դասախոսության եւ բարձրագույն կենտրոն

Գլխավոր խմբագիր՝ Առաքյալ Սամբույան Գրանցման վկայական 624 խմբագրության հասցեն՝ Գ. Վաղարշապատ, ԲԶԲ հեռախոս՝ (0+31) 56780 Մայր Աթոռ Ա. Եւսեմից հոգարան Սուրբ Երեւանի 5. 01. 2002 թ. Տղարանը՝ 2500 Գիրք՝ 50 դրամ:

